

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

«...DOLAYMAN»

...at sharqshunoslik

...rektori

...sava

2024-yil

**23.00.04 – “XALQARO MUNOSABATLAR, JAHON VA MINTAQA
TARAQQIYOTINI SIYOSIY MUAMMOLARI” IXTISOSLIGI BO‘YICHA
TAYANCH DOKTORANTURA “MUTAXASSISLIK” FANIDAN QABUL
IMTIHONI DASTURI**

**Dastur Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Kengashida ko‘rib
chiqilgan va tasdiqlangan (2024-yil 5-oktabrdagi 2 - sonli bayonnoma)**

Tuzuvchilar:

Sh.A.Yovqochev - siyosiy fanlar doktori, professor

D.I. Madaminova – siyosiy fanlar doktori, dotsent

Taqrizchilar:

N.A.Qosimova - siyosiy fanlar doktori, professor

S.A. Jo‘rayev - siyosiy fanlar doktori, professor

KIRISH

Xalqaro munosabatlar, jahon va mintaqa taraqqiyotini siyosiy muammolaribo'yicha chuqur bilimlarga ega bo'lish gumanitar yo'nalishdagi dissertatsion tadqiqotlarni amalga oshirishning asosiy shartlaridandir. Bunday bilimlar umuminsoniy tsivilizatsiyaning yutuqlari va tajribasini o'zlashtirish, umumbashariy qadriyatlar mohiyatini idrok etish, tegishli ilmiy muammolarning tarixiy-siyosiy ildizlarini ilg'ab olishga ko'maklashadi. Har qanday ilmiy izlanishning muvaffaqiyati dunyo mamlakatlarining ro'y berayotgan xalqaro siyosiy jarayonlar tahlilini sog'lom idrok etish bilan bevosita bog'liqdir. Mazkur ma'noda Xalqaro munosabatlar, jahon va mintaqa taraqqiyotini siyosiy muammolarisohasining asosiy vazifasi dunyo xalqlari ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, madaniy va etnik evolyutsiyasining asosiy bosqichlari to'g'risidagi yaxlit tasavvurni shakllantirishdan iboratdir.

Dissertatsion tadqiqotlar bilan shug'ullanuvchilar Xalqaro munosabatlar va tashqi siyosat tarixining tegishli bosqichlarida ro'y bergan eng muhim voqealar, xalqaro jarayonlarga kuchli ta'sir ko'rsatgan omillar, tarixiy rivojlanish jarayonida turli mamlakatlar va mintaqalarda namoyon bo'lgan o'ziga xosliklar, ularning o'zaro bog'liqligi, jahon siyosatining umumiy qonuniyatlarini yaxshi bilishlari talab etiladi.

Dasturning maqsadi: 23.00.04 - Xalqaro munosabatlar, jahon va mintaqa taraqqiyotini siyosiy muammolari ixtisosligi bo'yicha Mutaxassislik fanlaridan imtihon dasturi Xalqaro munosabatlar, jahon va mintaqa taraqqiyotini siyosiy muammolariva genezisi, hozirgi holati va mohiyatiga oid nazariy va amaliy bilimlarni baholash maqsadida yaratilgan.

Dasturning vazifalari:

- Xalqaro munosabatlar, jahon va mintaqa taraqqiyotini siyosiy muammolariva genezisi;
- xalqaro munosabatlar va tashqi siyosatning hozirgi holati va mohiyati;
- O'zbekistonning xalqaro munosabatlarda ishtiroki;
- mustaqil O'zbekiston tashqi siyosatining shakllanishi va hozirgi holati;
- xalqaro munosabatlarning dolzarb muammolari va ularni hal etish mexanizmlariga oid nazariy va amaliy bilimlarni baholash.

ASOSIY QISM

Xalqaro munosabatlarda kechayotgan siyosiy jarayonlar va ularning tendensiyalari

Shakllanayotgan yangi siyosiy tartibot. Jahondagi yetakchi davlatlar – siyosiy aktorlar va faol geosiyosiy ishtirokchilar. Markaziy Osiyo mintaqasida xavfsizlikni ta'minlash jarayoni muammolari. Bir, ikki va ko'p qutblilik yondoshuv. Atlantizm, evropatsentrizm, evrosiyochilik.

Jahon siyosati va xalqaro munosabatlar borasidagi zamonaviy konsepsiyalar. Zamonaviy siyosatshunoslikda jahon siyosati va xalqaro munosabatlar muammolari. G'arb siyosatshunoslari S.Krasner, S.Louson, J.Xobsonlarning zamonaviy xalqaro munosabatlar xususiyatlari to'g'risidagi xulosalari, "xalqaro

munosabatlarni yumshatish” g‘oyasining mohiyati. “Dunyoni boshqarish” borasidagi g‘oyalar va ularning nazariy asoslari (J.Nay, R.Koxeyn, G.Alison). G‘arb siyosatshunosi X.Bull tomonidan ilgari surilgan xalqaro globallashuv va dunyoviy tartibot to‘g‘risidagi g‘oyalar. XXI asrga kelib shakllangan xalqaro globallashuv to‘g‘risidagi konsepsiyalar, “demokratik imperiya” g‘oyasining mohiyati (S.Braun, R.Falk, S.Telbot).

Xalqaro munosabatlar tizimi

Xalqaro munosabatlar tizimi haqida tushuncha. Xalqaro munosabatlarda global, mintaqaviy va submintaqaviy darajalar. Xalqaro munosabatlar sub’ektlari. «Kuchlar muvozanati» qonuniyati. Davlatlar rivojlanishining ekstensiv va intensiv turlari. «Bufer davlatlar». Xalqaro va milliy xavfsizlik. Davlatlar tashqi siyosatlarining asosiy omillari (iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy, madaniy, harbiy salohiyat).

Xalqaro munosabatlarni tadqiq etishda geosiyosiy yondashuv. Xalqaro munosabatlar tizimining zamonaviy tuzilishi: siyosiy, iqtisodiy, mafkuraviy, madaniy va harbiy yo‘nalishlari. Xalqaro munosabatlarni modellashtirish g‘oyasining ilgari surilishi (AQShlik siyosatshunos M.Kaplanning g‘oyalari). Xalqaro munosabatlarda “kuchlar balansi” g‘oyasini asoslanishi. Xalqaro munosabatlarda “erkin bipolyar tizim” g‘oyasini asoslanishi. Xalqaro munosabatlarda “veto tizimining” tutgan o‘rni. Xalqaro munosabatlarda “qattiq bipolyar tizim” g‘oyasini amalga oshirilishi. Ko‘p qutbli dunyo nazariyasi va uni amaliyotga joriy qilishdagi muammolar (S.Xoffman g‘oyalari). Xalqaro munosabatlar tizimida xalqaro konfliktlar muammosi (kanadalik olim A.Rappoportning siyosiy g‘oyalari). Xalqaro mojarolarning asosiy bosqichlari to‘g‘risidagi g‘oyalar.

Harbiy strategik jarayonlar va iqtisod

Zamonaviy xarbiy salohiyat konsepsiyasi. Har bir davlatning geografik-hududiy joylashuvi uning harbiy- strategik salohiyatining muhim omillaridan biri sifatida. Harbiy bloklarning siyosiy jabhasi va jahon siyosiy xaritasida ularning geografik joylashuvi. Geografik-siyosiy mojarolarning klassifikatsiyasi. Hozirgi davrda regional harbiy mojarolar. Mamlakat mudofaasini mustahkamlash masalasi va davlat xavfsizligini ta‘minlash. Harbiy doktrina, uning mohiyati va siyosiy - mafkuraviy yo‘nalishi. Harbiy tahdidni bartaraf etish yoki davlat suverenitetini mustahkamlash tashqi siyosiy faoliyatning asosiy yo‘nalishlaridan biri sifatida.

Jahon sivilizatsiya jarayonlari va ularning geosiyosatga ko‘rsatayotgan ta‘siri

«Sivilizatsiya» tushunchasi va zamonaviy sivilizatsion jarayonlar. «Sivilizatsiyalar to‘qnashuvi» «Tarix intihosi» konsepsiyalari. Yer shari aholisining turli milliy-etnik va irqiy guruhlariga bo‘linishi hamda ular o‘rtasidagi Geosiyosat to‘siqlari. Hozirgi jahondagi integratsiya tamoyillari va muxolifliklar.

Davlat mustaqilligi, hududiy yaxlitlik va milliy-etnik jarayonlarning sivilizatsion o'lchami. Inson hayotidagi turli jabhalarning baynalmilallashuv jarayoni va turli millatlarning yangi geosiyosat jarayonga nisbatan moslashuvi muammolari. XXI asr bo'sag'asida bir qator milliy mustaqil jahon siyosiy xaritasida paydo bo'lishi va ularning jahon hamjamiyatiga integratsiyalashuv jarayonlari.

Ko'p qutbli dunyoni shakllanishi to'g'risidagi zamonaviy konsepsiyalar (G.Morgentauning g'oyalari). Neoglobalizm to'g'risidagi zamonaviy konsepsiyalar. J.Amsell', I.Vallerstayn, N.Xomskiylarning zamonaviy globallashuv to'g'risidagi g'oyalari.

Xalqaro munosabatlarning qonuniyatlari

Xalqaro munosabatlar sohasidagi qonunlarning tavsifi. Xalqaro munosabatlar qonuniyatlarining mohiyati. Xalqaro munosabatlar qonuniyatlarini tadqiq qilishda J.-B.Dyurodel, R.Aron, G.Morgentau, J.Vernan, S.Xoffman, J.Rozenau, E.Luard, R.Boski va boshqalarning roli. Xalqaro munosabatlarning universal qonuniyatlari. Davriy- oraliq va tizimiy-funksional me'zonlar. Asosiy qonuniyatlarning harakat qilishi. Integratsiya va dezintegratsiya. Emmigratsiya siyosiy munosabatlarning beqaror omili sifatida.

Xalqaro munosabatlarning an'analari va paradigmalari

Nazariy an'analar uzoq tarixiy taraqqiyot natijasi sifatida. Fukidid, Sitseron, T.Gobbs, T.Lokk, D.Yum va I.Kant xalqaro munosabatlarning tarixining asoschilari sifatida. Fukididning «Pelopones urushi» va unda xalqaro ixtiloflar tushunchasi. N.Makkiavelli va K. fon Klauzevitsning mumtoz nazariyalari. B.Spinozaning siyosiy muvozanat nazariyasi. G.Grotsiyning liberal-idealistik an'anasi. Kanonik paradigma va uning g'oyaviy-nazariy manbalari. Siyosiy realizmning asosiy qoidalari. «An'anaviychilar» va «modernistlar» o'rtasida siyosiy realizmning o'rni xususida bahslar.

I.Betnamning xalqaro munosabatlarni qayta qurish g'oyasi. F.Ratsel va R.Chellen tomonidan geosiyosat g'oyasining asoslanishi. X.Makkinderning geosiyosat borasidagi qarashlari. Xartlend nazariyasining asoslanishi. K.Xausxofer tomonidan "mamlakat hududini kengaytirish" g'oyasini ilgari surilishi. S.Koenning geosiyosat va geostrategiya haqidagi g'oyalari. V.Vilsonning xalqaro munosabatlarni qayta qurish borasidagi g'oyalari. R.Arronning xalqaro munosabatlarda siyosiy realizm borasidagi g'oyalari.

Xalqaro munosabatlar nazariyasining zamonaviy maktablari va yo'nalishlar

Neorealizmning vujudga kelishi va rivojlanishi, uning asosiy qoidalari. Xalqaro munosabatlarning tizimi. Xavfsizlik majmuasi. «Ikki davlat nazariyasi». Neoliberalizm va uning me'zonlari. Xalqaro munosabatlarning iqtisodiy va ahloqiy jihatlari. Neorealizmda huquq va erkinliklarning o'zaro nisbati. Neorealizm va neoliberalizm bahsida asosiy muammolar. Davlatlararo hamkorlik,

mutloq va nisbiy foyda, davlat maqsadlarning ustuvorligi, xalqaro tartibot masalalari. Xavfsizlik muammosi. Gegemonistik barqarorlik nazariyasi. Xalqaro tartibotlar nazariyasi. Mehnat taqsimoti va milliy iqtisodiyotlarning konvergentsiyasi. «Jahon-iqtisodiyot». «Giperliberalizm». Xalqaro munosabatlarning sotsiologiyasi.

F.Fukuyamaning “tarixning intihosi” g‘oyasining mohiyati. I.Vallerstaynning xalqaro munosabatlarda iqtisodiyotning o‘rni to‘g‘risidagi g‘oyalari. S.Xantingtonning “birodar mamlakatlar sindromi” haqidagi g‘oyalari hamda “sivilizasiyalar to‘qnashuvi” g‘oyasining mohiyati. Z.Bjezinskiyning “XXI asr arafasidagi global tartibsizlik” asarining mohiyati.

Xalqaro tizimlar

Tizimiy nazariyaning asosiy tushunchalari: tuzilish, unsur, atrof, tizim chegarasi, vazifa, jarayon, tizim osti. Xalqaro munosabatlarning tahlilida tizimiy yondashuvning asosiy yo‘nalishlari va xususiyatlari. Xalqaro tizim ijtimoiy tizim sifatida. Xalqaro tizimlarda ijtimoiy guruhlar. Siyosiy munosabatlar-xalqaro tizimning markazi sifatida. «Suverenitetlarning plyuralizmi». Xalqaro tizimlarni o‘rganishda asosiy yondashuvlar: an‘anaviy-tarixiy, tarixiy-sotsiologik, evristik, aralash va empirik. Xalqaro tizimlarni turkumlashning farqlari va mezonlari. Umumplanetar va mintaqalararo tizimostidagilar. Iqtisodiy, harbiy-siyosiy, strategik va boshqa xalqaro tizimlar. Xalqaro tizimning barqaror va beqaror, ixtilofli va birlashuvchan, ochiq va yopiq turlari. M.Nikolson va M.Kaplanlarning xalqaro tizimlar tipologiyasi. Xalqaro tizimlar amal qilish va o‘zgarish qonunlari.

Xalqaro munosabatlarning ishtirokchilari

Davlatning xalqaro munosabatlar ishtirokchisi sifatida mohiyati va roli. Davlat - xalqaro munosabatlar tizimining asosiy aktori. Davlatning kelib chiqishi, vazifalari va tarixiy shakllari. Millat genezisining omillari. Milliy mafkura va milliy birdamlik. Milliy-davlat suverenitetining ichki va tashqi jihatlari. Milliy davlat suverenitetining natijalari. Xalqaro munosabatlarning stratifikatsiyasi. Superdavlatlar, buyuk davlatlar, o‘rta davlatlar, kichik va mikro davlatlar. Ularning xususiyatlari. Xalqaro munosabatlarning nodavlat ishtirokchilari. Hukumatlararo, nohukumat tashkilotlar va transmilliy korporatsiyalar. Hukumatlararo tashkilotlarning xususiyatlari va tipologiyasi. Xalqaro nohukumat tashkilotlarining umumiy tavsifi va turlari, xalqaro munosabatlarni shakllantirishda ularning roli. Transmilliy korporatsiyalarning xususiyatlari. Umumbashariy muammolarni yechishda hukumatlararo va nohukumat tashkilotlar hamda transmilliy korporatsiyalarning ishtiroki.

Xalqaro globallashuvning chuqurlashuvi sharoitida “milliy suverenitet” masalasining yangicha talqin qilinishi. Xalqaro munosabatlar tizimida NATOning tutgan o‘rni. Xalqaro munosabatlar tizimida Shanxay hamkorlik tashkilotining tutgan o‘rni. Xalqaro munosabatlarda katta yigirmatalik (G20)ning tutgan o‘rni. Xalqaro munosabatlarda BRIKSning tutgan o‘rni. Xalqaro munosabatlar ishtirokchilarining maqsadlari, vositalari va strategiyasi

«Maqsad» kategoriyasi tahlili. Uning tushunchasi va ta'riflari. Xalqaro munosabatlar maqsadlarining klassifikatsiyasi: asosiy va ikkilamchi, erishish mumkin bo'lgan va erishish mumkin bo'lmagan, qisqa muddatli, uzoq muddatli, istiqbolli va boshqa ko'rinishlari. Maqsadlarning geosiyosiy mezonlari va uning ko'rinishlari. Maqsadlarning ahamiyati bo'yicha tipologiyasi. Maqsadlar va manfaatlar. Maqsadlarga erishish vositalari va ularning xilma-xilligi. Vositalar tipologiyasining mezonlari. Maqsad va vositalarning o'zaro nisbati. Davlatning mangu maqsadlari (R.Aron). Maqsadlar haqida neoliberal va neorealislarning taassurotlari. Maqsadlarga erishishda qadriyatlar o'rnini haqida konstruktivizm, kulturalizm va liberal demokratiya nazariyalari. Yangi idealizm. Strategiya maqsad va vositalarning birlashishi sifatida. «Strategiya» kategoriyasi. Strategiyaning xususiyatlari va unsurlari. Katta strategiya. Nizolarni hal qilish strategiyasining asosiy qoidalari. Himoya va hujum strategiyalari. Tinchlik va tinchlikparvarlik strategiyasi. Xalqaro siyosatda diplomatiya va strategiya. Diplomatiyaning funktsiyalari. Maqsad va vositalar tarkibida kuchva zo'ravonlik. «Kuch» kategoriyasi va uning muammosi. Kuch, qudrat, hokimiyat.

Globallashuv zamonaviy jahon siyosiy rivojlanishining asosiy omili sifatida

«Globallashuv» va «global siyosiy rivojlanish» tushunchalari. Globallashuvning asosiy xarakteristikasi. Globallashuvning ijobiy va salbiy jihatlari. Globallashuvdan kelib chiqadigan jahon siyosatining asosiy vazifalari va yo'nalishlari.

Zamonaviy jahon tartiboti konsepsiyalari

«Jahon tartiboti» tushunchasi. Vestfaliya tizimining transformatsiyasi. «Bir qutbli», «ikki qutbli», «ko'p qutbli», «mintaqaviylashgan» Dune tartibotlari. Har bir kontsepsiyaning kuchli va zaif tomonlari. Xalqaro rejim tushunchasi. Jahon siyosiy tarkibining o'zgarishi. Jahon tartibotini yaratishning asosiy muammolari.

Jahon hamjamiyati va jahon siyosati

«Jahon hamjamiyati» va «jahon hamjamiyati fikri» tushunchalari. Jahon hamjamiyati to'g'risidagi realistik va idealistik tasavvurlar.

Jahon siyosatida hokimiyat uchun kurash

Jahon siyosatida «hokimiyat» tushunchasi. Jahon siyosatida hokimiyat uchun kurash nima degani? Hokimiyat uchun kurashning shakllari, maqsadlari va uslublari. Millat va davlat qudrati tushunchalari. Qudratli davlatlar siyosati.

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi jahon siyosiy tizimda

SSSRning yemirilishi arafasidagi xalqaro vaziyat. 1985-1991 yillarda Sovet Ittifoqidagi ichki siyosiy jarayon. 1991 yil siyosiy inqirozi va GKChP tuzilishi. SSSRning yo'q qilinishi va MDHning tuzilishi. MDHning rivojlanish muammolari va istiqboli. Sobiq sovet makonining geosiyosiy transformatsiyasi; MDH va G'arb. MDHda siyosiy jarayonning inqirozi.

Jahon siyosatida ko'p tomonlama formatlar

BMT, EXHT, NATO, ShHT, KMO, «Buyuk sakkiztalik», SENTO, SEATO, ANZYuS, ANZYuK, alyanslar, bloklar, ittifoqlar, sherikliklar, koalitsiyalar.

Zamonaviy dunyoda integratsion jarayonlar

Zamonaviy dunyoda mintaqaviy integratsiya hodisasi. Integratsion jarayonning asosiy qonuniyatlari. Integratsiya nazariyasining asosiy maktablari. Mintaqaviy integratsiya misollari (EI, NAFTA, MERKOSUR, Magrib, ASEAN).

Xalqaro terrorizmga qarshi kurash va jahon siyosati

Terrorizm va terrorchi faoliyat tushunchalari. Yirik terrorchi tashkilotlar. Terrorizmga qarshi kurash sohasida xalqaro konvensiyalar. Xalqaro terrorizmning geosiyosiy o'lchami. Markaziy Osiyoda terrorizmga qarshi kurash.

Jahon siyosiy jarayonida jahon iqtisodi muammosi

Merkantilizm, iqtisodiy liberalizm, marksizm va qaramlik nazariyasi. Bretton-Vud tizimi. Transmilliy korporatsiyalar (TMK). Xalqaro savdo. Xalqaro moliya institutlari (JB, XVJ).

Jahon siyosati va xalqaro xavfsizlik

Xalqaro xavfsizlik tushunchasi. «Sovuq urush» tugaganidan so'ng xalqaro xavfsizlikka noan'anaviy tahdidlar ko'payishi. Keng qamrovli xalqaro xavfsizlik konsepsiyasi qabul qilinishi. Xalqaro xavfsizlikni ta'minlashda qudratli davlatlar va xalqaro tashkilotlarning roli. Xavfsizlikning bo'linmasligi. Qurolsizlantirish masalalari.

Zamonaviy dunyoda AQShning global strategiyasi

AQShning missionerligi. AQShning izolyatsionizmi va globalizmi. AQShning XX asr boshida, Ikkinchi jahon urushidan so'ng, «sovuq urushi»dan so'ngi global strategiyasi. AQShning harbiy, iqtisodiy va siyosiy qudrati. Monro, Vilson, Ruzvelt, Trumen, Kennan, Nikson-Kissinjer, Karter, Reygan, Bush doktrinalari. Vashington va Nyu-York shaharlarida 11 sentyabr 2001 yil sodir bo'lgan terrorchilik hurujlar. Prezident Bush ma'muriyatining yangi Milliy xavfsizlik strategiyasi.

Jahon siyosatida Rossiya Federatsiyasi

Rossiyaning yerlar yig'ish natijasida shakllanishi. Rossiya Sovet Ittifoqining poydevori sifatida. Rossiya davlat-mintaqa sifatida. Rossiya MDHning poydevori sifatida. Rossiyaning tashqi siyosiy tafakkurida g'arbiy, sharqiy, demokratik va neoimperiyachilik oqimlari. RFning dunyo yetakchi davlatlari bilan munosabatlari. RFni «Buyuk sakkiztalik»ka kirishi. Rossiyaning Markaziy Osiyodagi siyosati. Rossiyaning demokratik geosiyosati muammosi.

Xitoy jahon siyosatida

Mao Dzedun merosi. Den Syaopin islohotlari. Xitoyning buyuk davlat sifatida shakllanishi. Xitoyning yaxlitligi muammosi, «bir davlat, ikki tizim» konsepsiyasi. Xitoyning dunyo yetakchi davlatlari bilan munosabatlari. Xitoy geosiyosati. Xitoyning Markaziy Osiyodagi siyosati.

Hindiston jahon siyosatida

Hindiston va buyuk davlatlar. Hindiston va mintaqaviy qudratli davlatlar. Hindistonning buyuk davlat maqomiga da'vogarligi. Hindiston yadroviy davlat sifatida. Qo'shilmaslik harakati. Gandizm. Hindiston va Markaziy Osiyo.

Jahon siyosatida shaxs roli

(Wilson, Lenin, Gitler, Stalin, Ruzvelt, Cherchill, Kennedi, Xrushev, de Gol, Arafat, Xuseyn, Xomeyni, Gandi, Karter, Gorbachev, Reygan, Bush, Den Syao Pin).

Jahon siyosati va Markaziy Osiyo

MO mamlakatlarining mustaqillikka erishishi. G'arb davlatlarining MO mintaqasidagi manfaatlari. AQSh-RF-XXR «geosiyosiy uchburchak»ning shakllanishi. MOning geosiyosiy transformatsiyasi. Ijobiy va salbiy diversifikatsiya. O'R va AQSh; O'R va EI; O'R va RF; O'R va Yaponiya orasida strategik shekriklik munosabatlari. «Turkiston – umumiy uyimiz» konsepsiyasi. Markaziy Osiyoning mintaqaviy integratsiyasi.

Xalqaro va mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlash muammolari va O'zbekiston Respublikasi hissasi

Xavfsizlikni ta'minlashning yangi konsepsiyalar. Globalizatsiya fenomeni va xavfsizlik muammolari. Zamonaviy sharoitda xalqaro xavfsizlikni ta'minlash shartlari. Ushbu mavzu tinchlikka tahdid, xususan terrorizm tahliliga bag'ishlangan. Leksiyada terrorizm, terror psixologiyasi fenomenlarning analizi konsepsiyasi taqdim etilgan. Ma'ruzada ushbu hodisaga qaratilgan turli

omillarning nuqtai nazari, hamda terrorizmning namoyon bo'lishiga ta'sir ko'rsatuvchi ijtimoiy, iqtisodiy va sivilizatsion omillar berilgandir.

O'zbekiston Respublikasining mintaqaviy va xalqaro xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha olib borayotgan siyosati va amalga oshirayotgan sa'y harakatlari

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining mintaqaviy va xalqaro xavfsizlikni ta'minlash borasidagi olib borayotgan konstruktiv siyosati. Markaziy Osiyo xavfsizligi va uni ta'minlashda yurtimiz rahbariyatining tutgan o'rni. Markaziy Osiyo xavfsizligiga tahdid solayotgan global tahdidlar va asosiy omillar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalqaro xavfsizlikni ta'minlashdagi xizmatlari. Xalqaro xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha O'zbekiston Respublikasining BMT bilan rivojlantirayotgan hamkorligi. Jahon hamjamiyatining bu boradagi rahbariyatimiz olib borayotgan siyosatiga berayotgan bahosi.

O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlari

Tashqi siyosatda milliy davlat manfaatlari. Ko'pqirrali tashqi siyosatimizning mohiyati va uning O'ziga xos xususiyatlari. O'zbekiston Respublikasining jahon hamjamiyati hamda jahon xo'jaligiga integratsiyalashuvi. Mustaqillik davrida O'zbekiston Respublikasi diplomatiyasining erishgan yutuqlari va muvaffaqiyatlari, kelgusidagi uning oldida turgan vazifalar. O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy diplomatiyasi: yutuqlar, muammolar. O'zbekiston Respublikasining mintaqaviy, xalqaro va global muammolarni hal etishdagi tutgan o'rni, tashabbuslari va faoliyati.

Davlatimizning parlament diplomatiyasi

Parlament diplomatiyasi va uning mohiyati. Oliy Majlisning xalqaro faoliyati. Oliy Majlisning tashqi siyosiy masalalar komiteti faoliyati va uning tashqi siyosat masalalarini hal etishda tutgan o'rni. Oliy Majlisda xalqaro –huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish va ularni ratifikatsiya qilish, yuzaga kelaetgan global muammolarga munosabat bildirish. Oliy Majlisning xalqaro faoliyati. O'zbekiston Respublikasi parlamentining xalqaro parlament tashkilotlari bilan hamkorligi.

Hozirgi davrda O'zbekiston Respublikasining transport diplomatiyasi

Transport diplomatiyasi va uning mohiyati. Transport diplomatiyasining mamlakat iqtisodiyoti va ijtimoiy xayoti uchun ahamiyat. O'zbekistonda transport diplomatiyasini rivojlantirishga bo'lgan ahamiyat. Buyuk Ipak yo'li va uning mintaqaviy integratsiyada tutgan o'rni. Transport diplomatiyasining rivojlanish istiqbollari.

O'zbekistonning BMT dasturlari bilan hamkorligi

O'zbekiston Respublikasining BMT bilan hamkorligi. O'zbekiston - BMT Taraqqiyot Dasturi hamkorligidagi asosiy yo'nalishlar. BMT TD ning O'zbekistonda o'tkazilayotgan siyosiy, huquqiy, ijtimoiy –iqtisodiy islohotlarda hamga inson taraqqiyotida tutgan o'rni va ahamiyat. BMT ning yurtimizda amalga oshirgan va oshirayotgan loyihalari va ularning ahamiyat. O'zbekiston Respublikasining atrof-muhitni himoya qilishdagi siyosati, uning amaliy sa'y harakatlari va xalqaro hamkorligi. O'zbekiston - BMT Taraqqiyot Dasturi hamkorligining istiqbollari.

OTOM davlatlari zamonaviy xalqaro munosabatlarda

OTOMning xalqaro munosabatlar tizimidagi roli. Yangi sanoatlashgan davlatlar. Osiyo Tinch Okeani mintaqasining imkoniyatlari. Mintaqa davlatlarining iqtisodiyoti. Osiyo Tinch Okeani mintaqasining submintaqalari. Markaziy Osiyo davlatlari va Osiyo Tinch Okeani mintaqasi.

Osiyo regionalizmining xususiyatlari

Mintaqaviy integratsion maydondagi asosiy o'yinchilar: AQSh, Yaponiya va Xitoy. Submintaqaviy iqtisodiy integratsiyanin rivojlantirish konsepsiyasi. Yaponiya, Xitoy va Janubiy Koreya bojxona ittifoqi. Shimoliy Sharqiy Osiyodagi iqtisodiy “beshburchak”. Shimoliy Sharqiy Osiyodagi erkin savdo hududi. Osiyo valyuta jamg'armasini ta'asis etish.

XXR va Osiyo regionalizmi

XXRning tashqi siyosiy maqsadlari. OTOM mintaqasi xalqaro munosabatlarida XXRning o'rni. XXR Janubiy Sharqiy Osiyodagi siyosati. Xitoy va ASIAN davlatlari. Yaponiya-Xitoy munosabatlari: XXI asr boshlanishida o'zaro munosabatlar natijalari. Ikki davlatning iqtisodiy raqobati. Xitoyning Koreya yarim oroli davlatlari bilan munosabatlari.

Yaponiya xalqaro munosabatlar tizimida

OTOM mintaqasi xalqaro munosabatlarida Yaponiyaning o'rni. Yaponiya xalqaro maqomini ko'tarish muammolari.

Koreya Respublikasi xalqaro munosabatlar tizimida

OTOM mintaqasida Koreyaning o'rni. Koreya Respublikasi tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlari. Koreya mintaqaviy xavfsizlik tizimidagi roli. Koreya Xalq Demokratik Respublikasi va Koreya Respublikasi o'rtasidagi o'zaro aloqalardagi muammolari. Koreya birlashuvi muammosi.

Yevropa davlatlaridagi mintaqaviy siyosatning o'ziga xos xususiyatlari

Evropa qit'asining mintaq va submintaqalarga geosiyosiy va jug'rofiy bo'linishi. EI: maqsadi, vazifalari va faoliyati tamoyillari. Yevropa Ittifoqining rivojlanish muammolari. YI mintaqaviy siyosatining shakllanishi. Maastrix jarayoni va 1980 yillar oxiri - 1890 yillar boshlarida YI mintaqaviy siyosatining radikal islohotlari. EI mintaqaviy siyosatining asosiy yo'nalish va prinsiplari.

Arab davlatlari xalqaro munosabatlar tizimida

Fors ko'rfazi monarxialari. Arab Mag'ribi davlatlari. Arab mamlakatlari siyosatida neft omilining ahamiyati. Mintaqaviy integratsion birlashmalar. ADL, Islom Hamkorlik Tashkiloti.

Yaqin Sharq mintaqasi davlatlarida ijtimoiy-siyosiy jarayonlar

Dunyo sivilizatsiyasining boshlanish o'chog'i ham aynan shu mintaqaga to'g'ri keladi. Ilk davlatchilik ko'rinishlari ham shu mintaqaga tegishlidir. Yaqin Sharq ko'p hollarda "jahonning chorrahasi" deb nomlanmoqda. Bu atama dunyo aholisining yarmi sig'inadigan uchta din: Xristian, Islom va Yahudiy dinlarining kelib chiqish mintaqasi hisoblangani uchun berilgan. Shuningdek Yaqin Sharq Hindiston, Uzoq Sharq, Sub-Sahara Afrika va Janubiy-sharqiy Yevropaga kirish darvozasi hisoblanadi. Bu esa mintaqaning geosiyosiy jihatdan yirik davlatlar manfaatlari to'qnashuvi markaziga aylanishi uchun yetarli asos hisoblanadi va bugungi kunda ham strategik, iqtisodiy, siyosiy, madaniy va diniy jihatdan muhim mintaq bo'lib qolmoqda.

Fors ko'rfazi mintaqasidagi ijtimoiy-siyosiy jarayonlar. SAP tashqi siyosati shakllanishining asosiy jihatlari

Fors ko'rfazi mintaqasi geosiyosiy, geoiqtisodiy va geostrategik nuqtai nazaridan juda qulay yerda joylashgan. Mazkur hududga – Eron Islom Respublikasi, Iroq va olti arab davlatlari: Saudiya Arabistoni Podshohligi, Bahrayn, Qatar, Kuvayt, Birlashgan Arab Amirliklari va O'mon Sultonligi kiradi. Fors ko'rfazi davlatlari ikki okean va uch qit'a oralig'ida joylashgan bo'lib, zamonaviy jahon aloqalarida Afrika va Osiyo o'rtasida bir ko'prik vazifasini bajaradi. Ular jahon bozorida tobora ehtiyoj kuchayib borayotgan energetika va turli tabiiy resurslarga boy davlatlar hisoblanadi. Saudiya Arabistonining tashqi va milliy xavfsizlik siyosati uch asosiy maqsadga suyanadi: mamlakatning ichki va tashqi hayoti jabhalarini islom dini ta'limoti asosida boshqarish; mamlakatning hududiy xavfsizligi va iqtisodiy boyligini himoya qilish; mamlakat hukmron tuzimini saqlash. Saudiya Arabistoni tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlari bu boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik, Podshohlik suverenitetini va hududlari yaxlitligini himoya etish, Podshohlikning Fors ko'rfazi, arab dunyosi va musulmon olamidagi mavqeini mustahkamlash, sanoati rivojlangan yetakchi davlatlar bilan munosabatlarini yanada rivojlantirishga qaratilgan.

Afrika davlatlarida kechayotgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlar

Bugungi kunda Afrika jahon hamjamiyatining muhim tarkibiy qismi bo'lib hisoblanadi. Mazkur "uyg'onayotgan qit'a" oldida bir qator murakkab geosiyosiy muammolar mavjud bo'lib, ularning ayrimlari uzoq, ko'p asrli tarixga ega, masalan mustamlakachilik, ish savdosi va h.k., ayrimlari yaqinda paydo bo'ldi yoki kuchayib ketdi, nisbatan kichik davrni o'z ichiga oladi, chunki SSSRning parchalanib ketishi bilan jahon geosiyosiy kuchlarining balansi o'zgardi, bu esa shak-shubhasiz, mazkur qit'adagi hayotning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy sohalarida namoyon bo'ldi. Afrika xalqlari nisbatan yaqinda siyosiy mustaqillikka ega bo'lishdi, biroq iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan ularning ko'pchiligi hamon haqiqiy ijobiy o'zgarishlarni his etishganlaricha yo'q.

Afrika mamlakatlari mustamlakachilik zulmidan xalos bo'lgach, ularning ko'pchiligida vesternizatsiya (g'arblashtirish) konsepsiyasi, ya'ni ularning G'arb, xususan AQShning ijtimoiy institutlari, huquq etalonlariga orientatsiyasi qo'llab-quvvatlanmadi.

Diplomatik faoliyatni amalga oshiruvchi davlat idoralarining tizimi

Tashqi aloqalarni amalga oshiruvchi davlat idoralari tizimi. Davlat rahbarining tashqi aloqalarni amalga oshirishdagi roli. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining vakolatlari. Parlament vakolatlari. Hukumat vakolatlari. Tashqi ishlar mahkamasi tushunchasi. Tashqi ishlar mahkamasining vakolatlari, vazifalari va funksiyalari va ichki tuzilmalari. Tashqi aloqalarni amalga oshiruvchi davlatning boshqa idoralari.

Diplomatik vakolatxonalar va diplomatik vakillarning huquqiy maqomi

Diplomatik aloqalarni o'rnatish to'g'risidagi ahdlashuvlar. Diplomatik vakolatxona tushunchasi. Diplomatik vakolatxonalarining funksiyalari. Diplomatik vakolatxonalarining ichki tuzilmasi. Diplomatik vakolatxonalarining personalisi. Diplomatik xodimlar. Ma'muriy-texnik xodimlar. Xizmat qiluvchi xodimlar. Diplomatik vakillarning martaba va darajalari. Diplomatik vakolatxona boshlig'i. Diplomatik missiyaning boshlanishi. Akkreditatsiya. Agreman. Ishonch yorlig'i. Diplomatik missiyaning boshlanishida qoidalarga amal qilish. Diplomatik korpus tushunchasi. Missiya boshliqlarining ichidagi sardori. Diplomatik missiyaning tugashi uchun asoslar. Chaqirib olish yorlig'i.

Diplomatik daxlsizlik va imtiyozlarning huquqiy jihatlari va diplomatik vakillarning daxlsizligi va imtiyozlari

Diplomatik daxlsizlik va imtiyozlarning umumiy tushunchasi va uning asoslari. Diplomatik vakolatxona binolarining daxlsizligi, hududiy daxlsizlik, arxivlar va yozishmalar daxlsizligi. Aloqalar va qatnov erkinligi. Diplomatik pochta daxlsizligi. Aloqalar uzilganda daxlsizlik va imtiyozlar.

Xalqaro tashkilotlar qoshidagi davlatlarning diplomatik vakolatxonalarining huquqiy maqomi

Davlatlarning xalqaro tashkilotlar qoshidagi diplomatik vakolatxonasi tushunchasi. Ularning funksiyalari, maqsad va vazifalari. Xalqaro tashkilotlar qoshidagi davlatlarning doimiy vakolatxonalarining diplomatik maqomidagi o'ziga xosliklari. Doimiy vakillik qilayotgan vakolatxona boshliqlarining huquqiy maqomi. Universal xarakterdagi xalqaro tashkilotlarda davlatlarning vakolatxonalari to'g'risidagi Vena Konvensiyasi. Xalqaro konferensiyalarda va organlarda delegatsiyalar. Xalqaro konferensiyalar huquqiy maqomi va uni o'tkazish tartib-qoidalari. Xalqaro mansabdor shaxslar, vakolatxona boshliqlari va boshqa personallarning daxlsizligi va imtiyozlari.

Maxsus missiyalarning huquqiy maqomi

Maxsus missiya tushunchasi. Vaqtinchalik chet el organlarining maqomi va ularning turlari. Maxsus missiya vakillari. Delegatsiyalarning huquqiy maqomi va ularning maqsad va vazifalari. Davlat rahbarlari maxsus missiya rahbarlari sifatida. Maxsus topshiriqlar bo'yicha elchilar. Maxsus missiyada diplomatik daxlsizlik va imtiyozlardan foydalanish. Maxsus missiyalarning statusi to'g'risidagi Vena konvensiyasi.

Konsullik faoliyatini huquqiy tartibga solish

Konsullik huquqini tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlari. Konsullik aloqalari to'g'risidagi Vena konvensiyasi. Konsullik faoliyatini amalga oshirishda davlatlarning ko'p tomonlama shartnomalarining salohiyati. Konsullik faoliyatini amalga oshirishning maqsad va vazifalari. Ikki tomonlama konvensiyalarning konsullik faoliyatini amalga oshirishdagi roli.

Konsullik vakolatxonalarining huquqiy maqomi va faoliyat yo'nalishlari

Konsullik vakolatxona tushunchasi. Konsullik munosabatlarini o'rnatish. Konsullik vakolatxonalarining turlari, ichki tuzilmasi va funksiyalari. Konsullik faoliyatining boshlanishi. Konsullik patenti, ekzekvatura. Konsullik muassasining joylashgan joyi. Konsullik okrugi tushunchasi. Konsullik faoliyatining tugashi uchun asoslar.

Konsullik vakillarining huquqiy maqomi va xizmat vakolatlari

Konsullik vakillarining mansablari. Konsullik vakillarining darajalari. Shtatsiz-faxriy konsullar universiteti. Konsullik korpusi tushunchasi. Konsullik vakolatxonalari joylashgan hududda konsullarning sardori. Konsullik vakillarining funksiyalari va ularning majburiyatlari. Konsullik vakillarining shaxsiy daxlsizligi va imtiyozlari, oila a'zolariga nisbatan qo'llanadigan daxlsizlik va imtiyozlar.

Xalqaro munosabatlarda kechayotgan siyosiy jarayonlar va ularning tendensiyalari

Shakllanayotgan yangi siyosiy tartibot. Jahondagi yetakchi davlatlar – siyosiy aktorlar va faol geosiyosiy ishtirokchilar. Markaziy Osiyo mintaqasida xavfsizlikni ta'minlash jarayoni muammolari. Bir, ikki va ko'p qutblilik yondashuv. Atlantizm, yevropatsentrizm, yevrosiyochilik.

Davlat siyosatida strategik tadqiqotlarning o'rni va ahamiyati

Davlat milliy manfaatlarining shakllanish xususiyatlari. Davlat ichki va tashqi siyosatining shakllanishi va «katta siyosat». Globallashuv jarayoni: uning ijobiy va solbiy jihatlari. Axborot, mehnat bozorlari. Iqtisodiy munosabatlar. Milliy chegaralar muammosi. Transmilliy kompaniyalar.

Axborot bilan ishlovchi davlat institutlari. Milliy xavfsizlik kengashi (AQSh va Rossiya misolida)

Siyosiy qarorlar qabul qilish jarayonlari. Kollektiv va yakka holda siyosiy qarorlar qabul qilish. Milliy xavfsizlik konsepsiyasi. MXKning faoliyat yo'nalishlari. AQSh va Rossiya MXKlari orasidagi o'xshashliklar va tafovutlar. Strategik tadqiqotlar va taktik tadqiqotlar markazlari. Ingliz-frantsuz «klassik» maktabi. German-yapon «total» maktablari. Sovet maktabi. Xitoy (tarixda turkmo'g'ul) maktabi.

TAVSIYA ETILAYOTGAN SAVOLLAR

1. O'zbekistonning xalqaro munosabatlarga kirib borishining asosiy xususiyatlari.
2. Xalqaro nizo va mojarolarni hal etishning tinch mexanizmlari
3. Xalqaro tashkilot tushunchasi va uning xalqaro munosabatlarga ta'siri.
4. O'zbekistonda shakllanayotgan diplomatik xizmatning o'ziga xos xususiyatlari.
5. Afg'onistonda tinchlik va barqarorlikni o'rnatishda O'zbekiston Respublikasining ishtiroki va amaliy faoliyati.
6. Siyosiy realizm va neorealizm konsepsiyalari.
7. Davlatlar tashqi siyosatini shakllantiruvchi omillar.
8. Siyosiy nizo (mojaro)lar, ularning mohiyati va kelib chiqish sabablari.
9. O'zbekiston Respublikasining xalqaro tashkilotlarda ishtirok etishining o'ziga xos xususiyatlari.
10. O'zbekiston Respublikasining universal xalqaro tashkilotlarda ishtirokining o'ziga xos xususiyatlari.
11. Geosiyosiy, geostrategik va geoiqtisodiy manfaatlar.
12. Markaziy Osiyo mintaqaviy xavfsizligini ta'minlash masalalari.

13. Hozirgi davrda O'zbekiston tashqi siyosatida ikki tomonlama munosabatlar va ularning istiqbollari.

14. Hozirgi zamon umumbashariy muammolari va ularni hal etishning siyosiy mexanizmlari.

15. Davlatlar tashqi siyosatida iqtisodiy diplomatiya.

16. O'zbekiston Respublikasining BMTda ishtirokining asosiy yo'nalishlari.

17. XXI asr xalqaro munosabatlari rivojining asosiy yo'nalishlari.

18. Globallashuv jarayonlarining xususiyatlari va ularning davlatlar tashqi siyosatiga ta'siri

19. Hozirgi davrda O'zbekiston Respublikasining suv-energetika diplomatiyasi.

20. Tashqi siyosat tushunchasi. O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosatining asosiy tamoyillari.

21. Hozirgi zamon qurolli mojarolari va ularning xalqaro munosabatlarga ta'siri.

22. Olimlarning zamonaviy xalqaro munosabatlar xususiyatlari to'g'risidagi xulosalari.

23. "Xalqaro munosabatlarni yumshatish" g'oyasining mohiyati.

24. "Dunyoni boshqarish" borasidagi g'oyalar va ularning nazariy asoslari (J.Nay, R.Koxeyn, G.Alison).

25. Xalqaro globallashuv va dunyoviy tartibot to'g'risidagi g'oyalar.

26. XXI asrga kelib shakllangan xalqaro globallashuv to'g'risidagi konsepsiyalar, "demokratik imperiya" g'oyasining mohiyati (S.Braun, R.Falk, S.Telbot).

27. Xalqaro munosabatlarni tadqiq etishda geosiyosiy yondashuv.

28. Xalqaro munosabatlar tizimining zamonaviy tuzilishi: siyosiy, iqtisodiy, mafkuraviy, madaniy va harbiy yo'nalishlari.

29. Xalqaro munosabatlarni modellashtirish g'oyasining ilgari surilishi.

30. Xalqaro munosabatlarda "kuchlar balansi" g'oyasini asoslanishi.

31. Xalqaro munosabatlarda "erkin bipolyar tizim" g'oyasini asoslanishi.

32. Xalqaro munosabatlarda "veto tizimining" tutgan o'rni.

33. Xalqaro munosabatlarda "qattiq bipolyar tizim" g'oyasini amalga oshirilishi.

34. Ko'p qutbli dunyo nazariyasi va uni amaliyotga joriy qilishdagi muammolar.

35. Xalqaro munosabatlar tizimida xalqaro konfliktlar muammosi.

36. Xalqaro konfliktlarning asosiy bosqichlari to'g'risidagi g'oyalar.

37. Ko'p qutbli dunyoni shakllanishi to'g'risidagi zamonaviy konsepsiyalar (G.Morgentauning g'oyalari).

38. Neoglobalizm to'g'risidagi zamonaviy konsepsiyalar.

39. Olimlarning zamonaviy globallashuv to'g'risidagi g'oyalari.

40. Olimlarning xalqaro munosabatlarni qayta qurish g'oyasi.

41. Olimlarning geosiyosat borasidagi qarashlari va geosiyosat g'oyasining asoslanishi.

42. Hartlend nazariyasining asoslanishi.

43. Geosiyosat va geostrategiya haqidagi g'oyalari.

44. Olimlarning xalqaro munosabatlarni qayta qurish borasidagi gʻoyalari.
45. Olimlarning xalqaro munosabatlarda siyosiy realizm borasidagi gʻoyalari.
46. F.Fukuyamaning “tarixning intihosi” gʻoyasining mohiyati.
47. Xalqaro munosabatlarda iqtisodiyotning oʻrni toʻgʻrisidagi gʻoyalar.
48. S.Xantingtonning “birodar mamlakatlar sindromi” haqidagi gʻoyalari hamda “Sivilizasiyalar toʻqnashuvi” gʻoyasining mohiyati.
49. Z.Bjezinskiyning “XXI asr arafasidagi global tartibsizlik” asarining mohiyati.
50. Xalqaro globallashuvning chuqurlashuvi sharoitida “milliy suverenitet” masalasining yangicha talqin qilinishi.
51. Xalqaro munosabatlar tizimida NATOning tutgan oʻrni.
52. Xalqaro munosabatlar tizimida Shanxay hamkorlik tashkilotining tutgan oʻrni.
53. Xalqaro munosabatlarda katta yigirmatalik (G 20)ning tutgan oʻrni.

Kirish imtihonlari natijalarini baholash mezonlari

Imtihonni baholash uchun maksimal baho – 100 ball etib belgilanadi.

JAMI 4 ta savolga: 100 ball, shundan:

- 1-savolga javob: maksimal – 25ball;
- 2-savolga javob: maksimal – 25 ball;
- 3-savolga javob: maksimal – 25 ball;
- 4-savolga javob: maksimal – 25 ball.

Har bir savol boʻyicha javoblarni baholash quyidagi mezonlar asosida amalga oshiriladi:

- nazariy va amaliy bogʻliqlikda yoritilgan;
- mazmunni yoritishda mustaqil ilmiy mushohada;
- nom va ilmiy atamalarni bilish darajasi;
- ilmiy mushohada yuritish iqtidori toʻla koʻrinsa;
- keltirilgan faktlar hozirgi davrdagi jarayonlar, oʻzgarishlar bilan oʻzaro aloqadorlikda ochib berilgan, chuqur ilmiy tahlil etilgan hamda xronologik jihatdan toʻgʻri yoritilgan;
- oʻz fikrini tizimli mustaqil tahlil qilgan, erkin va mustaqil ifoda eta olgan;
- fikr aniq va izchil ifodalangan, barcha savollar mutlaqo toʻliq yoritilgan va bunda tegishli ilmiy adabiyotlarga tayanilgan;

–Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning asarlarida bayon qilingan tamoyillar va xulosalarga har tomonlama chuqur asoslangan javoblarga ***aʼlo*** baho qoʻyiladi.

Barcha savollarga nisbatan toʻliq javob berilgan, fikr izchil ifodalangan, lekin bunda tegishli ilmiy va uslubiy adabiyotlarga kamroq eʼtibor berilgan boʻlsa, ***yaxshi*** baho qoʻyiladi.

Barcha savollarga qisman javob bera olgan va maʼlum darajada ilmiy, oʻquv-uslubiy adabiyotlaridan foydalangan boʻlsa, ***qoniqarli*** baho qoʻyiladi.

Fikr aniq ifoda etilmagan, biron ta ham savolga qisman boʻlsada toʻgʻri javob berilmagan, tegishli ilmiy, oʻquv-uslubiy adabiyotlardan mutlaqo foydalanilmagan javoblar uchun ***qoniqarsiz*** baho qoʻyiladi.

TAVSIYA ETILAYOTGAN ADABIYOTLAR

1. Мирзиёев Ш.М. Тинчлик, маърифат ва бунёдкорлик йўлида ҳамкорлик. Ислом ҳамкорлик ташкилоти Ташқи ишлар вазирлари кенгаши 43-сессиясининг очилиш маросимидаги нутқ // Халқ сўзи. – 2016. – 19 окт.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида нутқи // Халқ сўзи. – 2017. – 20 сент.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги Давлат раҳбарлари кенгашидаги нутқи // Халқ сўзи. – 2017. – 13 окт.
4. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. Т.: Ўзбекистон 2020.
5. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. // Ўзбекистон буюк келажак сари. Т. 7. Т.: “Ўзбекистон”, 1999. – Б. 415- 683.
6. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Т.: “Маънавият”, 2008.

Normativ – huquqiy hujjatlar:

1. КОНВЕНЦИЯ о привилегиях и иммунитетах Объединенных Наций от 13 октября 1946 г.
2. КОНВЕНЦИЯ о привилегиях и иммунитетах специализированных учреждений от 21 ноября 1947 г.
3. ВЕНСКАЯ КОНВЕНЦИЯ о дипломатических сношениях от 18 апреля 1961 г.
4. ВЕНСКАЯ КОНВЕНЦИЯ о консульских сношениях от 24 апреля 1963 г.
5. КОНВЕНЦИЯ о специальных миссиях от 16 декабря 1969 г.
6. КОНВЕНЦИЯ о предотвращении и наказании преступлений против лиц, пользующихся международной защитой, в том числе дипломатических агентов от 14 декабря 1973 г.
7. ВЕНСКАЯ КОНВЕНЦИЯ о представительстве государств в их отношениях с международными организациями универсального характера от 14 марта 1975 г.
8. КОНВЕНЦИЯ о безопасности персонала Организации Объединенных Наций и связанного с ней персонала от 9 декабря 1994 г.
9. КОНВЕНЦИЯ Организации Объединенных Наций о юрисдикционных иммунитетах государств и их собственности от 2 декабря 2004 г.
10. КОНСТИТУЦИЯ Республики Узбекистан от 8 декабря 1992 г.
11. ВОЗДУШНЫЙ КОДЕКС Республики Узбекистан от 7 мая 1993 г.
12. УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС Республики Узбекистан от 22 сентября 1994 г.
13. ТАМОЖЕННЫЙ КОДЕКС Республики Узбекистан от 26 декабря 1997 г.
14. КОНСУЛЬСКИЙ УСТАВ Республики Узбекистан от 29 августа 1996 г.

15. ЗАКОН Республики Узбекистан «Об основах государственной независимости Республики Узбекистан» от 31 августа 1991 г.

16. ЗАКОН Республики Узбекистан «О придании статуса конституционного Закону Республики Узбекистан «Об основах государственной независимости Республики Узбекистан» от 30 сентября 1991 г.

17. ЗАКОН Республики Узбекистан «О порядке назначения и отзыва глав дипломатических представительств Республики Узбекистан в иностранных государствах» от 3 июля 1992 г.

18. ЗАКОН Республики Узбекистан «Об установлении дипломатических классов и рангов для дипломатических работников Республики Узбекистан» от 3 июля 1992 г.

19. ЗАКОН Республики Узбекистан «Об основных принципах внешнеполитической деятельности Республики Узбекистан» от 26 декабря 1996 г.

20. УКАЗ Президента Республики Узбекистан Президента Республики Узбекистан № УП-1287 «О дополнительных мерах по улучшению условий деятельности дипломатических представительств и международных организаций в Республике Узбекистан» от 14 ноября 1995 г.

21. ПОСТАНОВЛЕНИЕ Кабинета Министров Республики Узбекистан №247 «О мерах по обеспечению надлежащих условий жизнедеятельности дипломатических и других приравненных к ним иностранных представительств в Республике Узбекистан» от 25 мая 1993 г.

22. ПОСТАНОВЛЕНИЕ Кабинета Министров Республики Узбекистан №140 «О вопросах организации и совершенствования деятельности Министерства иностранных дел Республики Узбекистан» от 16 марта 1994 г.

23. ПОСТАНОВЛЕНИЕ Кабинета Министров Республики Узбекистан №417 «О мерах по упорядочению выезда в зарубежные командировки работников министерств, ведомств и других республиканских органов» от 9 сентября 1999 г.

24. ПОСТАНОВЛЕНИЕ Кабинета Министров Республики Узбекистан №102 «Об утверждении Положений о представительствах Республики Узбекистан за рубежом» от 24 марта 2000 г.

25. ПОСТАНОВЛЕНИЕ Кабинета Министров Республики Узбекистан №207 «О деятельности дипломатических представительств, консульских учреждений иностранных государств, представительств международных организации и их сотрудников в Республике Узбекистан» от 8 мая 2001 г.

26. ВРЕМЕННОЕ ПОЛОЖЕНИЕ «О порядке учета и предоставления в аренду служебных и жилых помещений дипломатическим и другим приравненным к ним иностранным представительствам» от 25 мая 1993 г.

27. ВРЕМЕННОЕ ПОЛОЖЕНИЕ «О статусе граждан Республики Узбекистан, работающих в дипломатических и иных приравненных к ним представительствах, аккредитованных в Республике Узбекистан» от 7 февраля 1994 г.

28. ПОЛОЖЕНИЕ «О Министерстве иностранных дел Республики Узбекистан» от 16 марта 1994 г.

29. ПОЛОЖЕНИЕ «О Республиканском фонде развития дипломатических и консульских учреждений Узбекистана» от 16 марта 1994 г.

30. ПОЛОЖЕНИЕ «О дипломатических рангах работников дипломатических представительств и Министерства иностранных дел Республики Узбекистан» от 16 марта 1994 г.

31. ПОЛОЖЕНИЕ «О порядке уплаты взносов Республики Узбекистан в международные организации» от 10 января 2000 г.

32. ПОЛОЖЕНИЕ «О Посольстве Республики Узбекистан» от 24 марта 2000 г.

33. ТИПОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ «О представительствах министерств, ведомств, других государственных органов, организаций и предприятий Республики Узбекистан за рубежом» от 24 марта 2000 г.

34. ПОЛОЖЕНИЕ «О дипломатических представительствах и консульских учреждениях иностранных государств в Республике Узбекистан» от 8 мая 2001.

35. ПОРЯДОК аккредитации дипломатических представительств, консульских учреждений иностранных государств, представительств международных организаций и их сотрудников при Министерстве иностранных дел Республики Узбекистан от 8 мая 2001.

36. ПОЛОЖЕНИЕ «О порядке взимания сборов на возмещение фактических расходов, связанных с выполнением консульских действий, и использования поступивших средств» от 19 августа 2003 г.

Asosiy adabiyotlar:

1. Халқаро муносабатлар ва халқаро ташкилотлар. - Т.: Akademiya, 2008.
2. Алимов Р., Очилов Б., Сулейманов Ш. Анализ информации в международных отношениях (Учебное пособие). – Т.: УМЭД, 2007. – 245 с.
3. Уманский Я. Основы стратегического анализа внешней политики. Научно-методическое пособие. – Т.: 2005. – 88 с.
4. Касымов А., Васькин И. Основные направления внешней политики Республики Узбекистан. – Ташкент: Узбекистон, 1999.
5. Кокошин А, Богатуров А. Мировая политика: теория, методология, прикладной анализ. М.: “КомКнига” 2005.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Абдуллаева Л. Особенности дипломатического протокола и этикета: практика Республики Узбекистан: Учебное пособие. – Т.: «Zar Qalam», 2005. – 176 с.
2. Алимов Р. Центральная Азия: общность интересов. Central Asia: Common Interests. – Ташкент: Шарк, 2005.
3. Амелин В.Н., Дегтярев А.А. Опыт развития прикладной политологии в России // Политические исследования. – 1998. – № 3. – С. 157–167.

4. Асадуллаев И.К. О задачах национальной стратегии Республики Таджикистан и национальной концепции регионального сотрудничества // Analytic. Аналитическое обозрение – Астана, 2001. – № 3. – С. 8–9.
5. Балугев Д.Г. Введение в политический анализ. Нижний Новгород, 2000.
6. Баталов Э.Я. Топология политических отношений // Политические исследования. – 1995. № 2. С. 88–99.
7. Боришполец К. Методы, методики и процедуры прикладного анализа международных отношений // Международные отношения: Социологические подходы. Под. ред. П.А. Цыганкова. – М., 1998. С. 152–168.
8. Бузан Б. Уровни анализа в международных отношениях // Международные отношения: Социологические подходы. Под. ред. П.А. Цыганкова. – М., 1998.
9. Дегтярев А.А. Прикладная политология // Политические исследования. – 1997. – № 3.
10. Дегтярев А.А. Политико-управленческие дисциплины // Политические исследования. – 2001. – № 1. – С. 64–73.
11. Долныкова Р.Н. Методология и методика прогнозирования внешней политики несоциалистических государств. – М., 1986.
12. Кожемяков Ю.Я., Сергеев В.М. Прогнозирование политического развития: Особенности разработки динамических моделей // Социологические исследования. – 1981. – № 1. – С. 44–57.
13. Косолапов Н. Теория международных отношений: предмет анализа и предмет теории // МЭ и МО. – 1998. – № 11.
14. Косолапов Н. Субъекты мировой политики и международных отношений: явления, критерии, основы, технологии // МЭ и МО. – 1998. - № 12.
15. Краснов Б.И. Политическое прогнозирование. Анализ политической ситуации. Метод сценариев // Общая и прикладная политология. Под общ. ред. В.И. Жукова, Б.И. Краснова. – М., 1997. С. 783–797, 805–816.
16. Кочетов Э.Г. Геоэкономика. Учеб. пособие для вузов. – М.: БЕК, 1999.
17. Кулагин В.М. Мир в XXI в.: многополюсный баланс сил или глобальный Pax Democratica (Гипотеза демократического мира в контексте альтернатив мирового развития) // Полис. - 2000. – № 1. – С. 23–37.
18. Конфликтология асослари / Жумаев Р.З. ва бошқалар; Жумаев Р. ред. – Тошкент: Академия, 2000.
19. Луков В.Б. Сергеев В.М. Опыт построения индикаторов конфликта и сотрудничества в международных отношениях // Аналитические методы и методики в исследовании международных отношений. Под ред. Тюлина И.Г. и др. – М., 1982.
20. Лебедева М.М. Межэтнические конфликты на рубеже веков (методологический аспект) // Мировая экономика и международные отношения. 2000. № 5.
21. Межрелигиозное согласие – важное условие углубления демократических процессов в странах Центральной Азии (на примере Республики Узбекистан): Материалы междунауч. конф. 15–16 ноября 2002. – Ташкент: Межд. фонд Имама аль-Бухари, Фонд им. Конрада Аденауэра, Ташк. исламский унив-т, 2002.

- 22.Международное право. Учеб. пособие для вузов/ М.: Международные отношения, 1999.
- 23.Международные отношения: социологические подходы // Под ред. П.А.Цыганкова. – М.: Гардарика, 1998.
- 24.Макаревич В.И. Игровые методы в социологии: Теория и алгоритмы. – М., 1994.
- 25.Мелихов С.В. Количественные методы в американской политологии. – М., 1979.
- 26.Морозова Е.Г. Политический рынок и политический маркетинг: Концепции, модели, технологии. – М., 1998.
- 27.Нельсон Б. Социальная политика и управление: Общие проблемы // Политическая наука: Новые направления. Под. ред. Р.Гудина, Х-Д.Клингемана. – М., 1999.
- 28.Рабочая книга по прогнозированию. Отв. ред. И.В.Бестужев-Лада. – М., 1982.
- 29.Расулев А., Алимов Р. Структурные преобразования и повышение конкурентоспособности экономики Узбекистана //Общество и экономика. – Ташкент, 2003. – № 6. – С.193–212.
- 30.Саидова Л. Источники современного дипломатического права: международные и национальное законодательство Республики Узбекистан. – Т.: Адолат, 2001. – 304 с.
- 31.Саидова Л. Правовые основы дипломатической деятельности Республики Узбекистан. – Т.: Национальный центр Республики Узбекистан по правам человека, 2001.
- 32.Соловьев А.И. Политология. Политическая теория и политические технологии. Учеб. пособие для вузов/ М.: Аспект пресс, 2005.
- 33.Сидельников Ю.В. Теория и организация экспертного прогнозирования. –М., 1990.
- 34.Сидельников Ю. Экспертиза: Состояние и тенденции развития // МЭ и МО. – 1997. –№ 2. –С. 122–130.
- 35.Симонов К.В. Политический анализ. –М., 2002.
- 36.Системный подход: Анализ и прогнозирование международных отношений (опыт прикладных исследований). Под. ред. И.Г.Тюлина. –М., 1991.
- 37.Тихомиров В.Б. Профессионализм политолога: Анализ, принятие решений, управление событиями // Социально-политический журнал. –1993. – № 3.
- 38.Узбекистонда политология: Материалы респ. научно-практ. конф. 18 октября 2001. – Ташкент: Фонд им. Фридриха Эберта, Шарк, 2002.
- 39.Узбекистон республикаси ташки сиесатининг устувор йуналишлари: Халқаро илмий-амалий конф. Материаллари 20 декабр 2006 й. – Тошкент, 2007.
- 40.Уткин А.И. Факторы глобальных перемен: анализ и оценка основных факторов мирового развития // Полис. – 2000. - № 1. – С. 38-53.
- 41.Файзуллаев Д. Туркменистан: Стратегия и тактика освоения газовых ресурсов // Россия и мусульманский мир. – Москва, 2005. – № 4 (154). – С. 90–95.

42. Хозин Г.С. Глобализация международных отношений: объективная тенденция или стратегия США // США и Канада. – Москва, 2000. – № 1. – С. 65 – 79.
43. Хрусталева М.А. Системное моделирование международных отношений. – М., 1989.
44. Хрусталева М.А. Теория политики и политический анализ. – М., 1992.
45. Центральная Азия до и после 11 сентября: геополитика и безопасность // Центральная Азия и Кавказ. – Швеция, 2003. – № 2(26). – Алматы: КИСИ. – 2002. – С.69–71.
46. Юлдашева Г.И. Глобализация и политические процессы. Учебно-методическое пособие. – Ташкент: ТашГИВ, 2006.
47. Юлдашева Г.И. Ирано-американский конфликт и его влияние на безопасность Центральной Азии. // Общественное мнение. Права человека. – Ташкент, 2006. № 2. – С. 65-75.
48. Юлдашева Г.И. К актуальным проблемам в зарубежной международно-политической науке // Общественные науки в Узбекистане. – Ташкент, 2004. – № 5–6. – С. 115 – 123.
49. Юлдашева Г. Консульское право в системе современного международного публичного права. – Т.: Фан, 2007. – 156 с.
50. Юлдашева Г. Дипломатическое и консульское право – Т.: ТГЮИ, 2008.
51. Dunn W. Public Policy Analysis: An Introduction. Englewood Cliffs, 1994. P. 1–14, 45–58, 61–71.
52. Durning D. The Transition from Traditional to Post-Positivist Policy Analysis: A Role for Q-Methodology // Journal of Policy Analysis and Management. – 1999. Vol. 18. N 3. P. 389–410.
53. Gordon I., Lewis J., Young K. Perspectives on Policy Analysis // Policy Process. Ed. M.Hill. – L., 1994.
54. Hogwood B., Gunn L. Policy Analysis for the Real World. – Oxford, 1984.
55. Lynn L. A Place at the Table: Policy Analysis, Its Postpositive Critics, and the Future of Practice // Journal of Policy Analysis and Management. 1999. Vol. 18. N 3.
56. McCall G. Policy Analysis Across Academic Disciplines // Encyclopedia of Policy Studies. Ed. S. Nagel. – N.Y., 1994.
57. Meltsner A. The Seven Deadly Sins of Policy Analysis // Knowledge: Creation, Diffusion, Utilization. 1986. Vol. 7, № 4.
58. Pal L. Public Policy Analysis: An Introduction. – Scarborough, 1992. P. 38–43.
59. Parsons W. Public Policy: An Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis. – Cambridge, 1995.
60. The Global Transformations Reader / Ed. By David Held and Anthony McGrew. – U.S.: Polity Press, 2000.

